

KATAR'A YÖNELİK ABLUKANIN KALDIRILMASI VE KÖRFEZ'DE BİRLİK ARAYIŞLARI

Kübra Muriç

INSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Muriç, Kübra. "Katar'a Yönelik Ablukanın Kaldırılması ve Körfez'de Birlik Arayışları". İNSAMER, 11.01.2021.

 Analiz

Körfez'de Katar Emiri Şeyh Hamad bin Halife el-Sani'nin 1995 yılından itibaren uygulamaya koyduğu politikalarla başlayan dış politikada ayrılık süreci, başta Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirliği (BAE) olmak üzere birçok bölge ülkesini rahatsız etmiş ve Arap Baharı ile birlikte de bu rahatsızlık krize dönüşmüştür. Kuzey Afrika'da ortaya çıkan halk ayaklanmalarının Körfez'e de yayılmasından endişe duyan bölge ülkeleri, ayaklanmaların yaşandığı ülkelerdeki rejimleri destekler nitelikte bir politika devreye sokarken Katar'ın tam tersi bir yaklaşım izlemesi, Katar ve diğer Körfez ülkelerinin ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir. Katar'ın bu desteğinin daha fazla uzamasını ve yayılmasını istemeyen Suudi Arabistan liderliğindeki bölge ülkeleri, 5 Haziran 2017'de abluka kararı alarak Katar'ı mevcut politikalarından vazgeçirmeye çalışmıştır. Ablukanın başladığı ilk günden bu yana diyalog vurgusu yapan Katar ise, süreç boyunca dünyanın farklı noktalarındaki güç

merkezleri ile diplomatik ilişkilerini geliştirip kriz sürecini akıllı bir politika ile yönetmiştir. Katar'a abluka uygulayan ülkeler ise hem krizden umduklarını bulamamış hem de Katar'a geri adım attıramamıştır.

Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn öncülüğünde Katar'a yönelik başlatılan abluka sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan kamplaşmalar, krizin üzerinden üç yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen Ortadoğu'da hâlâ etkisini hissettiren, son dönemde gerilimi azaltıcı adımlar atılması, taraflar arasında yumuşama sürecine girildiği söylemlerine yol açmış ve "Körfez'de bir birlik sağlanıyor mu?" sorusunu gündeme getirmiştir. İronik olarak bu süreçte en çok adım atan ve krizin çözülmesinde istekli olan ülke, krizin baş mimarı Suudi Arabistan'dır. Bugün için taraflar arasında atılan adımların gerçek bir birlik sağlayıp sağlamayacağı ise, tartışmalı bir konu olarak Körfez gündemini meşgul

INSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

etmektedir. Arap Baharı sürecinden kalan ve hâlâ çözümlenemeyen birçok sorun olmasına rağmen 5 Ocak'ta Suudi Arabistan'da yapılan 41. Körfez İşbirliği Konseyi'nde (KİK) alınan kararlar, krizin çözümü ve Körfez birliğinin geleceği hakkında önemli ipuçları vermektedir. Bu çalışmanın amacı, taraflar arasında atılan adımların Körfez'de birliğin kurulması noktasında nasıl bir etkisinin olacağına bakmak ve Körfez birliğinin geleceğini tartışmaktır.

Körfez'de Kamplaşmaları Tetikleyen Süreç: Arap Baharı

1990'lı yıllardan itibaren Körfez ülkelerinin dış politika anlayışlarında farklılıklar olsa da bir birlik içerisinde olduklarından bahsetmek mümkündür; ancak Arap Baharı süreciyle birlikte bu durum değişmiş ve bölge ülkeleri arasında ciddi ayrışmalar meydana gelmiştir. 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve kısa sürede Ortadoğu'ya yayılan Arap Baharı, Katar'ı doğrudan etkilememiş olsa da dış politikasında değişikliklere sebebiyet vermiştir. Şeyh Hamad bin Halife el-Sani'nin iktidara gelişinden itibaren benimsediği ve aktif bir şekilde uygulamaya çalıştığı tarafsız diplomasi, arabuluculuk ve çatışma çözümüne odaklı dış politika yaklaşımı, Arap Baharı süreci ile birlikte değişime uğramış ve Katar, halk hareketlerinin aktif bir destekçisi olarak görülmeye başlanmıştır. 2011 yılında Libya'da artan olaylar üzerine Muammer Kaddafi'ye karşı NATO öncülüğünde kurulan uluslararası koalisyonun askerî operasyonlarında destek veren Katar, Suriye'deki insan hakları ihlallerinin durdurulması için de Arap Birliği üyelerine Suriye'ye asker gönderme çağrısında bulunarak, bölgede yaşanan gelişmeler karşısındaki tepkisini ortaya koymuştur. Katar'ın bu tutumu, 1995 yılından itibaren aktif bir şekilde yürüttüğü tarafsız dış politikasının değiştiğine yönelik tartışmaların başlamasına sebep olmuştur. Bu süreçte bazı Körfez ülkelerinin eleştirilerinin hedefi olan Katar, benimsediği dış politika anlayışı ile Körfez ülkeleri tarafından tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. 2013 yılında Şeyh Hamad'ın Arap devlet geleneğinde hiç görülmemiş bir kararla tahtını 33 yaşındaki oğlu Şeyh Tamim bin

Hamad el-Sani'ye bırakmasından sonra, Şeyh Tamim'in ilk iş olarak Katar'ın dış politikasını ve ülke gündemini 2011 öncesine geri getirmesi, Körfez ülkeleri arasındaki artan gerilimi yatıştırmıştır. Şeyh Tamim'in Eylül 2013'te New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada, çatışmalar karşısında taraf olmaktan ziyade, tartışma ve diyalog merkezi olmak istediklerini belirterek savaşa değil, diplomasiye vurgu yapması, bölgede olumlu bir hava yaratmıştır. Bahreyn, BAE ve Suudi Arabistan liderleri yeni emire tebrik mesajları yanı sıra kardeşlik, birlik ve beraberlik mesajlarını da iletmiştir (Battaloğlu, 14).

Üye ülkeler arasındaki bazı siyasi farklılıklara rağmen kısa sürede hem Ortadoğu'nun hem de Arap ve Müslüman dünyasının en etkili bölgesel bütünleşme örgütüne dönüşen KİK'te, Arap Baharı sürecinin üçüncü yılında ciddi kırılmalar meydana gelmiştir. Konsey içindeki ilk büyük kırılma Mısır'da gerçekleşen Sisi darbesi ile yaşanmıştır. Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt darbeyi açıktan ilk tebrik eden ve sonrasında ekonomik, politik ve sosyal olarak destekleyen (Acun ve Akkaya, 7) ülkeler olurken Katar Mısır'daki gelişmelere tepki göstermiştir. Aynı zamanda Körfez ülkelerinin İran'a bakışlarındaki ciddi farklılıkların derinleşmeye başladığı bu dönemde, Katar ve Umman İran ile daha yakın ilişki kurarken Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn İran karşıtı bir pozisyon almıştır. Yine bu dönemde yaptığı yayınlar sebebiyle totaliter rejimler tarafından tehdit olarak algılanan Katarlı medya kuruluşu *al-Jazeera*, kamplaşmanın en önemli parçalarından biri hâline gelmiştir. Halk ayaklanmaları sürecini destekleyen ve yayınlarında farklı kesimlerin görüşlerine geniş bir şekilde yer veren *al-Jazeera*, başta Körfez monarşileri olmak üzere birçok ülkenin tepkisini çekmiştir. KİK içerisinde kriz yaratan bir diğer konu da Katar'ın benimsediği açık kapı politikası olmuştur. Uluslararası platformda hiçbir grubun dışarıda bırakılmamasını ve problemlerin tüm taraflarla diyalog kurularak çözülmesini öngören bu politika, KİK içerisinde anlaşmazlığa neden olmuş ve Mart 2014'te Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE, Doha

büyükelçilerini Katar'dan geri çekmiştir. Bu tepkinin temel sebebi ise; Arap Baharı'nda toplumsal muhalefetin başını çeken Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslimin), HAMAS, Nahda ve İslah gibi İslami hareketlerin söz konusu ülkeler tarafından tehdit olarak algılanması (Ataman, 101) ve Katar'ın bu stratejisinin kendi politikalarıyla çelişmesidir. Aynı yılın sonunda Körfez ülkeleri ile yaşanan küçük çaplı diplomatik bir kriz kısmen çözülmüş olsa da bu, aslında Körfez'de daha büyük bir krizin habercisi olmuştur.

23 Mayıs 2017 tarihinde Katar'ın resmî haber ajansı QNA'da Şeyh Tamim'e atfen yayımlanan İran'ı destekleyen ve ABD'yi eleştiren bir haber, Katar krizinin fitilini ateşlemiştir. Doha yönetimi bunun bir siber saldırı olduğunu, Şeyh Tamim'in böyle bir açıklama yapmadığını duyursa da Suudi Arabistan, BAE ve Mısır bu haberin QNA'nın sosyal medya hesabından da paylaşıldığını gerekçe göstererek Katar'a yönelik suçlamalarını arttırmıştır. Tarihler 5 Haziran 2017'yi gösterdiğinde ise; Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn, Doha ile diplomatik ilişkilerini kestiklerini ve hava sahalarını Katar'a kapattıklarını açıklamıştır. Katar'ın dünya ile bağlantısını sağlayan tek kara kapısının Suudi Arabistan tarafından kapatılmasıyla da bölge, Körfez Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük krizle karşı karşıya kalmıştır. Söz konusu ülkeler "terör gruplarını desteklediği" suçlamasıyla Katar'ı abluka altına alırken bu ülkede bulunan vatandaşlarından 14 gün içinde Katar'ı terk etmelerini, aynı şekilde Katarlıların da kendi ülkelerinden ayrılmalarını talep etmişlerdir (Canlı, AA, 2017). Bu gelişmelerle birlikte, 1995 yılından kriz sürecine kadar halı altına süpürülen anlaşmazlıkların tamamı gün yüzüne çıkmış ve hemen her KİK toplantısında dile getirilen kardeşlik, dayanışma, birlik ve beraberlik mesajları yerini karşılıklı suçlamalara ve nefret söylemlerine bırakmıştır. "Körfez Kardeşliği" derinden sarsılmış, bloklar belirginleşmiş, Katar'a abluka rejimi uygulanmış ve söz konusu ülkelerin ablukanın kalkması için Katar'dan bazı talepleri olmuştur.

Krizin çıkış noktası bir habermiş gibi görünse de talep listesinde yer alan; Katar'ın Müslüman Kardeşler ve İran ile ilişkileri yanı sıra *al-Jazeera* politikalarının değiştirilmesi gibi maddelerden, krizin temel sebebinin -geçmişten bu yana devam eden ayrılığı ortadan kaldırmak için- Katar'ı dizginlenmek ve Suudi Arabistan liderliğinde Körfez birliğini sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Katar'a abluka uygulayan ülkeler tarafından sunulan liste, içerik ve talep açısından bir ülkenin egemenlik haklarına saldırı niteliği taşıdığı için ne Katar ne de dünya kamuoyu tarafından kabul edilebilir bulunmuştur. Bu süreçte rasyonel politikalar devreye sokan Katar'ın krizi iyi yönetmesi, uluslararası platformdan destek almasını sağlamış; bu gelişmeler karşısında başta Suudi Arabistan olmak üzere Katar'a abluka uygulayan ülkeler, mevcut politikalarından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Peki, Haziran 2017'den bu yana uyguladıkları ablukanın kaldırılması için öne sürdükleri 13 şartın hiçbiri yerine getirilmemişken bu ülkeler neden politika değişikliğine gitmiştir?

Katar-Körfez Ülkeleri İlişkilerinde Yumuşama Dönemi

Krizin patlak verdiği 2017 yılından sonraki süreçte, Yemen'de yaşanan savaş ve oluşan insani krizden dolayı yoğun eleştirilere maruz kalan Suudi Arabistan, aynı zamanda İran ile arasındaki gerilimin yükselmesi, Cemal Kaşıkçı olayı ve Aramco tesislerine düzenlenen saldırı sebebiyle zor günler geçirmiştir. Hasılı, Suud yönetiminin son dönemde hakkında oluşan bu olumsuz havayı dağıtmak için bölgesel politikalarında bazı değişikliklere gittiği gözlemlenmiştir. Aramco saldırıları ve petrol tankerlerinin Körfez'de çeşitli sebeplerle İran tarafından alıkonulması, ABD'nin bölgenin güvenliğini sağlayamadığı tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler üzerine bölgedeki güvensizlik ortamını sonlandırmanın en etkili yolunun Körfez birliğini sağlamak olduğu sonucuna varan Suudi Arabistan, bölgesel güvenlik tehdidine karşı KİK'i işler hâle getirmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla bu dönemde

abluka uygulayan ülkeler tarafından Katar'ı da kapsayacak bir strateji geliştirilerek taraflar arasındaki gerilimin azaltılması yönünde somut bazı adımlar atılmıştır. Mısır'ın tutukladığı *al-Jazeera* muhabirini serbest bırakması, Suudi Arabistan Kralı Selman'ın Katar Emiri Şeyh Temim'i Riyad'da düzenlenecek olan KİK zirvesine davet etmesi ve BAE'nin alıkoyduğu Katar gemilerini serbest bırakması, krizin yumuşatılmasını amaçlayan en önemli adımlar olmuştur. Aslında yumuşamanın en somut göstergesi, Katar'da düzenlenen 24. Körfez Ulusları Kupası'na Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE'nin de katılmaya karar vermesi olmuştur. Turnuvada Katar ve Suudi Arabistan arasında oynanan yarı final maçının fair play çerçevesinde geçmesi ve tarafların karşılıklı olumlu tavırları, pek çok kesim tarafından krizin aşıldığı şeklinde yorumlanmıştır. Bazı uzmanlara göre, ambargo uygulayan ülkeler tarafından atılan bu adımların temel sebebi, bölgede artan İran tehdidi ve Katar'ın kriz boyunca başarılı bir şekilde sürdüğü rasyonel dış politikadır (Rakipoğlu, AA, 2019).

Yaşanan bu somut gelişmeler neticesinde krizin tamamen çözüleceğine dair umutlar artmış ve gözler 10 Aralık 2019'da yapılacak olan 40. KİK toplantısına çevrilmiştir. Toplantıya Suudi Arabistan Kralı Selman tarafından davet edilen Katar Emiri Şeyh Tamim'in bizzat katılıp katılmayacağı merakla beklenmiştir. Ne var ki Riyad'da düzenlenen zirveye Katar, Umman ve BAE liderler düzeyinde katılım göstermemiş ve zirve sadece 54 dakika sürmüştür. Bu da 2017'den bu yana en kısa süren zirve olarak kayıtlara geçmiştir. Zirveye liderler düzeyinde katılımın düşük olması ve sürenin kısalığı, Suudi Arabistan'ın bölgesel güvenlik tehdidine karşı KİK'i işler hâle getirme hedefinin başarısız olduğunun göstergesi olmuştur. Katar Emiri'nin zirveye katılmaması, krizin çözülebileceğini umut eden kesimleri hayal kırıklığına uğratmış olsa da bir önceki zirveye göre temsil düzeyini arttırmış olması, Katar'ın krizin çözümüne yönelik atılan adımlardan memnun olduğunu ancak hâlâ yeterli ve somut bir gelişme görmediğini düşündürmüştür (Yaşa, Haber7, 2019).

2020'nin son günlerinde ise krizi çözmek adına bölge diplomasisinde hareketli bir süreç yaşanmıştır. ABD Başkanı Donald Trump'ın damadı ve başdanışmanı Jared Kushner'in aralık ayı başında önce Riyad'da Suudi Veliht Prensi Muhammed bin Salman ve sonrasında da Doha'da Katar Emiri Şeyh Tamim bin Hamad el-Sani ile görüşmesi, krizin ABD öncülüğünde çözülebileceği şeklinde yorumlanmıştır. *Bloomberg*'de yayınlanan bir haberde, Suudi Arabistan ve Katar'ın bir ön anlaşmaya yakın olduğu belirtilmiştir. Haberde Haziran 2017'de Katar ile diplomatik ve ticari bağlarını koparan diğer üç ülke olan BAE, Bahreyn ve Mısır'ın başlangıçta bu anlaşma dışında olacağı da kaydedilmiştir. Bu üç ülkenin anlaşmaya dâhil olmamasının sebebi olarak, Katar'ın İran ile olumlu yönde seyreden ilişkileri gösterilmiştir (Bloomberg 2020). *Wall Street Journal*'da (WSJ) yapılan bir haberde ise, ABD'li yetkililerin görüşmelerdeki ana odağının Katar uçaklarının Suudi Arabistan ve BAE hava sahasından geçmesine izin verilmesi konusundaki anlaşmazlığı çözmek olduğu ifade edilmiştir. Haberin devamında Suudi Arabistan'ın krizi çözmek için ortak bir zemin bulma konusunda daha istekli olduğu belirtilerek, abluka kararı alan ülkelerin ablukayı kaldırma taleplerini gevşettikleri kaydedilmiştir. Ayrıca ABD medyasında, anlaşma kapsamında Katar'a uygulanan ambargonun ve şartların kaldırılması karşılığında, Doha'nın ambargo uygulayan ülkeler aleyhine açtığı davaları geri çekeceği de iddia edilmiştir (Nissenbaum and Said, WSJ, 2020).

Görüşmelere ilişkin Katarlı ve Suudi Arabistanlı yetkililerin yaptığı açıklamalardan, atılan adımların her iki tarafta da memnuniyetle karşılandığı anlaşılmıştır. Katar Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdurrahman bin Casim el-Sani, "Körfez'in birliğini korumak için Körfez krizine yönelik herhangi bir çözüm, kapsamlı olmalıdır. İşlerin şu anda doğru yönde ilerleyeceğinden umutluyuz." şeklinde bir açıklama yapmış, aynı gün Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal bin Farhan, ABD ve Kuveyt'in arabuluculuğunda yürütülen Körfez uzlaşması görüşmelerinden başarılı bir sonuç beklediği yönünde bir tweeter

mesajı yayınlamıştır. Kuveyt tarafından yapılan açıklamalarda da görüşmelerin verimli geçtiği belirtilmiş ve tüm tarafların Körfez bölgesinde nihai bir anlaşmaya varma ve istikrarı sağlama konusunda istekli olduğu kaydedilmiştir. Körfez'in bir diğer ülkesi olan Umman da atılan adımları memnuniyetle karşıladığını ifade etmiştir (Bloomberg, 2020). Körfez'de karşılıklı yapılan bu açıklamalarla bir bahar havası eserken Körfez'in diğer önemli iki ülkesi BAE ve Bahreyn, yaşananlar karşısında sessizliklerini korumuştur.

Bütün bu gelişmeler bağlamında Suudi Arabistan'ın neden abluka uygulayan diğer ülkeleri de ikna ederek krizin çözümü liderliğine soyunduğuna ve önceki dönemlere göre daha somut adımlar attığına ayrıca bakmak gerekmektedir. Değindiği üzere son birkaç yıldır hem Suudi Arabistan hem de abluka uygulayan diğer ülkeler tarafından atılan adımlar, krizi çözecek nitelikte olmamış ve sadece taraflar arasında kurulan diyalogla sınırlı kalmıştır. Bazı uzmanlara göre 2020'nin son döneminde krizi çökmek için yürütülen yoğun diplomasi temel sebebi, ABD'deki başkan değişikliğidir. *BBC Türkçe*'ye verdiği bir mülakatta bu konuya değinen Galip Dalay, "Burada arka plandaki büyük resim Biden. Biden gelecek olmasaydı şu anda bu hızda bu son adımları görmüyor olacaktık. Aslında esaslı bir kriz çözülmedi. İki taraf da kendisini özellikle Biden dönemine adapte ediyor; çünkü Suudi Arabistan'ı Biden döneminde Kaşıkçı gibi, Yemen gibi daha zorlu dosyalar bekliyor. Bu adım, kötü bir başlangıçtan ziyade bir mesaj göndermek için atıldı." ifadelerini kullanmıştır. Yine aynı mülakatta bu konuya değinen Washington-DC merkezli jeopolitik risk danışmanlık merkezi *Körfez Ülkeleri Analizleri*'nin CEO'su Giorgio Cafiero da Trump döneminde sadece kendi çıkarına hizmet eden dış politika gündemlerini agresif şekilde uygulayan bu ülkelerin, Biden dönemi yaklaşırken olumlu bir mesaj vermek için bu adımı attığı görüşündedir (Göksedef, *BBC Türkçe*, 2021). Dolayısıyla Suudi Arabistan liderliğindeki bu ülkelerin temel amacı ABD'ye yapıcı görünmek ve yeni yönetimle temiz bir sayfa açmaktır denilebilir.

2017'den bu yana devam eden Körfez krizini sonlandıracak bir anlaşmaya varılmasına yönelik en somut adım ise, 5 Ocak'ta Suudi Arabistan'ın el-Ula kentinde düzenlenen 41. KİK Zirvesi'nde alınan karardır. Toplantı öncesinde Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman'ın konseye bizzat davet ettiği Katar Emiri Şeyh Temim bin Hamad el-Sani'yi havalimanında karşılaması ve tarafların birbirine sarılması, krizin seyrine dair net bir mesaj vermiştir. Katar Emiri Şeyh Temim'in 2017'den bu yana ilk kez katıldığı zirveye Bahreyn heyeti adına Veliht Prens Selman bin Hamed bin İsa el-Halife, Umman adına Başbakan Yardımcısı Fahd bin Mahmud el-Said, Kuveyt adına Emir Şeyh Nevvaf el-Ahmed el-Cabir es-Sabah, BAE adına Dubai Emiri Şeyh Muhammed bin Raşid, Mısır adına Dışişleri Bakanı Sami Şükri ve 2020 Aralık ayı boyunca krizin çözülmesi için mekik diplomasisi yürüten Jared Kushner katılmıştır.

2017 yılından bu yana Suudi Arabistan, BAE, Bahreyn ve Mısır ile Katar arasında yaşanan diplomatik kriz, KİK Zirvesi'nde imzalanan "Dayanışma ve İstikrar Anlaşması" ile sona ermiştir. Üç buçuk yıldır Suudi Arabistan öncülüğünde Katar'a abluka uygulayan bu ülkeler, hava sahalarını ve sınırlarını Katar'a açacaklarını duyurmuştur. Toplantı sonrasında, "Kuveyt ve ABD'nin dayanışması olmasaydı bugünkü zirve amaçlarına ulaşamazdı" diyen Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal bin Ferhan el-Suud, "Ula Bildirisi, güçlü ilişkileri teyit etti, bunların yeniden tahkim edilmesi ve komşuluk ilişkilerine saygı çağrısı yaptı. Körfez hanesinde hangi görüş ayrılığı yaşanırsa yaşansın, liderler hikmetleriyle bunların üstesinden gelebilecek beceride." ifadelerini kullanmıştır (NTV, 2021). Aslında bu açıklamadan çıkarılacak birçok sonuç vardır. Bunlardan ilki Katar'ın dış politika anlayışının resmen tanındığı ve bundan sonra da bu anlayıştan kaynaklı ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların diplomasi ile çözüleceğidir; yani bir nevi Katar'ın 2017'den bu yana ortaya koyduğu, farklılıkların diyalog yolu ile çözülmesi anlayışının bir benzeri ortaya konularak olumlu bir imaj çalışması yapılmıştır. İkincisi ise, konuşmada ABD'ye yapılan atıfla yaklaşan Biden yönetimine olumlu bir mesaj

verilmekte ve bölgede yapıcı bir yaklaşım içinde olduğu gösterilmektedir. BAE Dışişlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Enver Gargaş, *CNN International*'a verdiği mülakatta, söz konusu ülkeler tarafından yapılan bu anlaşmanın birçok anlama geldiğini belirtmiştir. Gargaş, KİK üyesi ülkeler arasında yaşanan bunca çatlaktan sonra artık gerçekçi hareket edilmesi gerektiğinin altını çizmiş, çatlakların onarılmasının ve taraflar arasında güven inşa edilmesinin önemine değinmiştir. Ambargonun kaldırılması için Katar'a daha önce dayatılan "al-Jazeera kanalının ve Doha'daki Türk üssünün kapatılması gibi 13 maddelik listeden vazgeçtiniz mi?" sorusuna ise, "Bu benim görüşüm. 13 maddelik talep listesi maksimalist bir müzakere süreciydi. Geldiğimiz nokta ise şu anda, (anlaşma) genel bir ana hat üzerinden KİK üyesi ülkeler arasındaki ilişkilerin yönetilmesiyle alakalı. Bundan da çok memnunuz ve ileriye bakmak istiyoruz. Çalkantılı bölgede, KİK'in çok daha birleşik ve sağlam olduğu teminatını vermek istiyoruz." cevabını vermiştir (Okuducu, AA, 2021).

Şu ana kadar yapılan açıklamalar ışığında genel tabloya bakıldığında, Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerin son yıllarda hiç olmadığı kadar olumlu yönde seyrettiği görülmektedir. Peki, düzenlenen KİK toplantısında kaldırılan ambargo sonrasında, Körfez ülkeleri arasında karşılıklı açıklamalarla barış rüzgârları esmesi, bölgede istikrarı ve en nihayetinde de Körfez'de bir birliği sağlayabilecek midir?

Körfez Birliğinin Geleceği

Atılan adımlardan sonra, bazı kesimlerde Körfez'de istikrarın ve birliğin sağlanacağı yönünde beklentiler oluşsa da böyle bir birliğin sağlanması önünde hâlen ciddi engeller olduğunu belirtmek gerekir. Bunun nedeni ise, krizin temelinde yatan sorunların çözülmemiş olmasıdır. Bu sorunlardan ilki, Katar'ın İran ile süren olumlu ilişkileri ve Körfez ülkelerinin bu durumdan duydukları rahatsızlıktır. 13 maddelik talep listesinde de yer alan bu konuyla ilgili Katar, kriz süreci boyunca herhangi bir adım

atmamıştır. Zaten bu konuya rasyonel açıdan bakıldığında Katar'ın İran karşıtı bir pozisyon benimsemesi de oldukça zordur. Zira Katar ve İran dünyanın en büyük tek parça doğal gaz havzasında birbirleriyle komşudur; dolayısıyla Katar bu bölgedeki etkinliğini devam ettirebilmek için İran ile ilişkilerinin korunmasına özen göstermektedir. Bunun dışında lojistik ve gıda maddesi gibi sevkiyatlarda tek kara komşusu olan Suudi Arabistan'a bağımlı durumdaki Katar, deniz yoluyla da İran'a bağımlıdır. Bu sebeple de Hürmüz Boğazı'nın kapanması ihtimalini ortadan kaldırmak için İran ile ilişkilere büyük önem vermektedir. (Diriöz, 30). Suudi Arabistan ve BAE cephesinde ise İran, 1979'dan bu yana bölgesel olarak en önemli tehdit ve rakip olarak görülmektedir. Suudi Arabistan ve İran arasındaki güç mücadelesi Ortadoğu'nun birçok sorunlu alanında vekâlet savaşları ile yürütülürken BAE'nin bölgede attığı adımlar İran ile gerilimi her geçen gün tırmandırmaktadır. BAE sahil güvenliğinin İranlı balıkçılara ateş açarak iki İranlıyı öldürdüğü iddiası ile İran'ın BAE gemilerine el koyması ve BAE'nin İsrail ile yaptığı anlaşmaya İran'ın tepki göstermesi, son zamanlarda yaşanan en kritik iki örnektir.

Krizin temelinde yatan bir diğer konu ise, Müslüman Kardeşler meselesidir. Arap Baharı sürecinde toplumsal ve devrimci hareketlerin başını çeken Müslüman Kardeşler, Suudi Arabistan ve BAE başta olmak üzere birçok Körfez ülkesi tarafından tehdit olarak algılanıp terör örgütü ilan edilirken Katar'ın Müslüman Kardeşler hareketine destek vermesi, bu meselenin 13 maddelik talep listesine girmesine neden olmuştur. Bu süreçte İran konusunda olduğu gibi Müslüman Kardeşler konusunda da Katar'dan herhangi bir geri adım gelmemiş, buna karşın Suudi Arabistan ve BAE cephesinde de Müslüman Kardeşlere yönelik sert tutum artarak devam etmiştir. Nitekim Kushner'in krizin çözümü amacıyla müzakere turuna çıktığı dönemde, Suudi Arabistan "İhvan tehlikesi" konusunda uyarıda bulunmadıkları gerekçesiyle 100'ü aşkın imam ve hatibi açığa almıştır (İbicioğlu, Anadolu Ajansı, 2020).

Katar'ın herhangi bir geri adım atmadığı bir diğer konu da *al-Jazeera*'nin yayın politikasıdır. Halk ayaklanmaları sürecini destekleyen ve ekranlarında farklı kesimlerin görüşlerine geniş şekilde yer veren *al-Jazeera*, başta Körfez monarşileri olmak üzere birçok ülkeden tepki almıştır. Bu süreçte *al-Jazeera*'nin Riyad ofisini kapatan Suudi Arabistan, ayrılıkçılığı körüklediği ve Yemen'deki savaşta terör unsurlarına destek verdiği gibi iddialar öne sürerek kurumun yayın lisansını iptal etmiştir. (Devran ve Özcan, 313-314). *al-Jazeera*'nin otoriter rejimlere karşı muhalif düşüncedeki kişi ve kesimlere kendilerini ifade edebilecekleri bir alan oluşturması, Katar'ın bölge ülkeleri ile ilişkilerini tehlikeye atmış olsa bile bu yayın kuruluşu diğer bölgelerde Katar için etkili bir diplomasi aracına dönüşmüştür. Bölgedeki medya kuruluşlarının neredeyse tamamının rejimler tarafından kontrol edildiği bir dönemde, medyaya güvensizlik had safhada iken, *al-Jazeera*'nin haberlerini farklı bir perspektifle sunması, onu bölgede ayrıcalıklı kılmış ve hem bölgede hem de dünya çapında popülaritesini arttırmıştır. Dolayısıyla *al-Jazeera*'nin değil kapatılması, yayın politikasının değiştirilmesi bile çok zor görünmektedir.

Bu sorunlu ve halledilmesi zor üç konu bağlamında Galip Dalay'ın ifadesiyle “kriz çözülmedi, yönetilebilir bir eksene kaydırıldı” çıkarımında bulunulabilir. *BBC Türkçe*'ye verdiği mülakatta Dalay, “Her iki taraf da kendi dış politikasına dramatik bir format çekmediği sürece krizi var eden ana siyasal gerekçe yerinde duruyor olacak” derken, aslında hem krizin hem de birlik fikrinin geleceğinin çölde vaha aramaktan farksız olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada asıl dikkat çekilmesi gereken konu, Katar ve Suudi Arabistan arasındaki

bu üç problem çözüme kavuşmamış bile olsa, bu sorunların olumlu seyreden ilişkilere zarar vermeden belli bir düzlemde kontrol edilebilme ihtimali olduğudur. Ancak aynı şeyi BAE için söylemek çok da mümkün değildir; çünkü aslında Körfez'deki ideolojik uçurum Suudi Arabistan ile Katar arasında değil, Katar ile BAE arasındadır. Londra'daki King's College'de Ortadoğu Çalışmaları Enstitüsü'nde görevli Dr. Andreas Krieg de yaptığı değerlendirmede, sorunun şu an için aslında BAE ve Katar arasında olduğunu, Suudi Arabistan'ın krizde ikincil sırada yer aldığını belirtmektedir. Arap basınında çıkan haberlerden de anlaşmanın sağlanması sürecinde aslında BAE'nin çok istekli olmadığı, ABD'nin devreye girmesi ve Suudi Arabistan'ın da olumlu tavır almasıyla BAE'nin ikna edildiği kaydedilmiştir (Göksedef, *BBC Türkçe*, 2021). Dolayısıyla bu ideolojik farklılık topyekûn birlikten ziyade, ilerleyen dönemde Körfez'de başka krizlere de sebebiyet verebilir. Fakat bazı uzmanlara göre, ABD'nin anlaşmaya taraf olması, Körfez'de ciddi bir krizi engelleyebilecek bir etkisi bulunması hasebiyle bölge ülkelerinin ilişkilerinin seyri açısından önemli bir gelişmedir.

Sonuç olarak taraflar arasındaki güven kaybı bir yana, Katar krizinin hem halklar nezdindeki psikolojik etkisi hem de jeopolitik yansımalarının yarattığı olumsuz hava, Katar ve BAE arasındaki ideolojik farklılıklar ve Arap Baharı'ndan kalma problemler, gerçek bir birliğin önündeki en önemli engeller olarak ortada durmaktadır. Bundan sonraki süreçte Körfez'de Katar krizi gibi ciddi bir kriz yaşanmasa bile dönem dönem eski dosyalar tekrar gün yüzüne çıkacak ve dolayısıyla da birlik fikri uzun bir süre daha askıda kalacaktır.

Kaynakça

Abdullah, Cemal (2014). "Katar Dış Politikasının Dünyü ve Bugünü". *Al Jazeera Türk*, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/katar-dis-politikasinin-dunu-ve-bugunu> (19.12.2019).

Acun, C. ve Akkaya, G. N. (2014). "Selefilik ve İhvan Ekseninde Körfez Ülkelerinin Mısır Politikası". *SETA Analiz*, S. 77, 1-23.

Ataman, Muhittin (2017). "Katar Tecridinin Anlamı ve Hedefi". *Kriter Dergi*, Yıl: 2, S. 15, 100-103.

Battaloğlu, Cihat (2017). "Körfez Krizi: Katar'da Yeni Lider Figürü ve Ulusal Kimlik İnşası". *Ortadoğu Analiz*, C. 9 (81), 12-15.

Bitmez, S. ve İbicioğlu, S. (2019). "Katar-Suudi Arabistan Maçı, Körfez Krizi'nde Havayı Yumuşattı". *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katar-suudi-arabistan-maci-korfez-krizinde-havayi-yumusatti/1665794> (05.04.2020).

Canlı, Enes (2018). "Katar'a yönelik abluka 1 yaşında". *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katara-yonelik-abluka-1-yasinda/1165857> (05.04.2020).

Devran, Y. ve Özcan, Ö. F. (2018). "Katar Krizi ve El Cezire: Ortadoğu'da Özgür Yayıncılığın Geleceği". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, C. 6 (1), 1-21.

Diriöz, Ali Oğuz (2017). "Körfez'de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD'nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri". *Ortadoğu Analiz*, C. 9 (81), 28-31.

Foxman, Simone (2020). "Qatar, Saudi Arabia Say They're Closer to Ending Gulf Rift". *Bloomberg*, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-04/qatar-foreign-minister-says-there-s-movement-to-end-gulf-rift> (28.11.2020).

Göksedef, Ece (2021). "Katar'a uygulanan ablukanın kalkması Orta Doğu ve Türkiye için ne anlama geliyor?". *BBC Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55543576> (06.01.2021).

İbicioğlu, Said (2020). "Suudi Arabistan 'İhvan tehlikesi' konusunda uyarıda bulunmadıkları gerekçesiyle 100'ü aşkın imam ve hatibi açığa aldı". *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suudi-arabistan-ihvan-tehlikesi-konusunda-uyarida-bulunmadiklari-gerekcesiyeye-100u-askin-imam-ve-hatibi-aciga-aldi/2078652> (05.01.2020).

"Körfez barışı": Katar'a yönelik ambargo 3,5 yıl sonra kaldırıldı". *NTV*, https://www.ntv.com.tr/dunya/korfez-barisi-katara-yonelik-ambargo-kalkti,_SCnxWIh0ESfjdxWmtTCw (erişim: 06.01.2021).

Nissenbaum, D. and Said S. (2020). "Saudi Arabia, Qatar Near Deal to End Gulf Dispute, Officials Say". *The Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/qatar-rival-gulf-states-approach-thaw-after-talks-brokered-by-jared-kushner-11607104926> (29.11.2020).

Okuducu, İdris (2021). "BAE Devlet Bakanı: Katar ile anlaşmada Suudi Arabistan'a güveniyoruz". *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bae-devlet-bakani-katar-ile-anlasmada-suudi-arabistana-guveniyoruz/2100112> (06.01.2021).

Rakipoğlu, Mehmet (2019). "Körfez Krizinde Sona Doğru". *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/korfez-krizinde-sona-dogru/1664605> (10.04.2020).

Yaşa, İsmail (2019). "Yarım Saatlik Zirve". *Haber7.com*, <http://www.haber7.com/yazarlar/ismail-yasa/2924721-yarim-saatlik-zirve> (10.04. 2020).